

Svarbiausios teisės naujienos Infolex **Savaitės apžvalgoje (2021-05-10)**

| paiešką 1 iš 1 rezultato

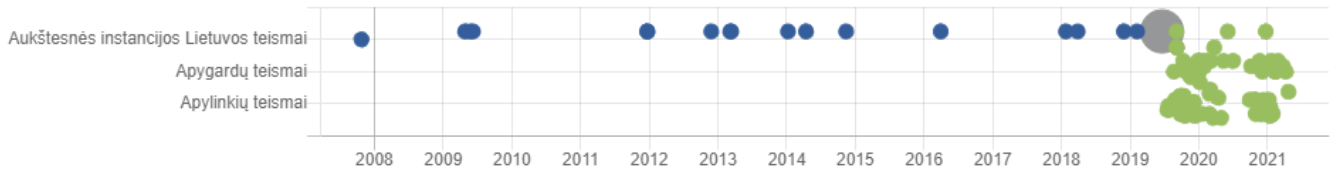
Nauja! X

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-206-378/2019

Kopijuoti

Kategorija: 2.5.6. Atsakomybė už palikėjo skolas; 3.5.1. Antstolio ir kitų asmenų pareiškimų, paduotų teismui vykdymo proceso metu, nagrinėjimas
#KreditoriausReikalavimas #Paveldėjimas

(17) paminėta tekste << >> vėliau cituojančios bylos (69)

Infolex Teisinė analitika ©

2007 ▾

Priartinti

| Paaiškinimai

Tekstas

Ryšiai

Proceso dalyviai (2)

Bylos istorija (2)

Motyvacijoje minima:*Dėl CK 5.63 straipsnio 1 dalies taikymo ir aiškinimo valstybės paveldėjimo atveju >**Dėl palikėjo skolinių įsipareigojimų išviešinimo per Antstolių informacinę sistemą reikšmės tais atvejais, kai turtą paveldi valstybė >**Dėl kitų kasacinio skundo argumentų >**Dėl bylinėjimosi išlaidų >*

Ižanga

Reikalavimas

Nagrinėjimas

Skundas

Motyvacija

Rezoliucija

Rodyti mažiau

Civilinė byla Nr. 3K-3-206-378/2019

Teismo proceso Nr. 2-06-3-04421-2018-3

Procesinio sprendimo kategorijos: 2.5.6; 3.5.1

(S)

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS**NUTARTIS**

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2019 m. birželio 20 d.

Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Gražinos Davidonienės (pranešėja), Sigitos Rudėnaitės (kolegijos pirmininkė) ir Donato Šerno,

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal **sinteresuoto asmens antstolio Jono Petriko** kasacinį skundą dėl Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal pareiškėjos Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos skundą dėl antstolio J. P. veiksmų, dalyvaujant suinteresuotam asmeniui akcinei bendrovei „Klaipėdos vanduo“.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 5.63 straipsnio 1 dalies taikymo ir aiškinimo, taip pat dėl palikėjo skolinių įsipareigojimų išviešinimo per Antstolių informacinę sistemą (toliau – ir AIS) reikšmės tais atvejais, kai turtą paveldi valstybė.
2. Pareiškėja Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos prašo panaikinti antstolio 2018 m. balandžio 19 d. patvarkymus Nr. S18-12376 ir Nr. S18-12377 vykdomosiose bylose, kuriose pradinis skolininkas S. Ž. buvo pakeistas nauja skolininke Lietuvos Respublika, atstovaujama Valstybinės mokesčių inspekcijos.
3. Pareiškėja nurodė, kad skolininkas S. Ž. mirė (duomenys neskelbtini), o antstolio pranešimą apie paveldėtą turtą ir informaciją apie kreditoriaus reikalavimą pareiškėja gavo tik 2018 m. balandžio 24 d., t. y. praėjus daugiau nei aštuoniems mėnesiams nuo skolininko mirties, praleidus CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą kreditoriaus reikalavimui pateikti.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

4. Klaipėdos apylinkės teismas 2018 m. birželio 12 d. nutartimi panaikino vykdomojoje byloje Nr. 0172/08/00098 antstolio 2018 m. balandžio 19 d. patvarkymą Nr. S18-12376 „Dėl vykdymo proceso šalies pakeitimo“ ir vykdomojoje byloje Nr. 0172/11/01233 antstolio 2018 m. balandžio 19 d. patvarkymą Nr. S18-12377 „Dėl vykdymo proceso šalies pakeitimo“.
5. Teismas nurodė, kad antstolis J. Petrikas vykdo vykdomąją bylą Nr. 0172/08/00098 pagal Klaipėdos apylinkės teismo 2007 m. spalio 24 d. įsakymą Nr. L2-1823-714/2007 dėl 121,67 Eur skolos ir 5 procentų metinių palūkanų išieškojimo iš S. Ž. išieškojimo AB „Klaipėdos vanduo“ naudai, taip pat vykdomąją bylą Nr. 0172/11/01233 pagal Klaipėdos apylinkės teismo 2010 m. spalio 5 d. vykdomąjį raštą Nr. 2-264-838/2010 dėl 449,12 Eur skolos ir 5 procentų metinių palūkanų išieškojimo iš S. Ž. išieškojimo AB „Klaipėdos vanduo“ naudai. Skolininkas S. Ž. (duomenys neskelbtini) mirė. 2018 m. balandžio 19 d. patvarkymu Nr. S18-12376 vykdomojoje byloje Nr. 0172/08/00098 ir 2018 m. balandžio 19 d. patvarkymu Nr. S18-12377 vykdomojoje byloje Nr. 0172/11/01233 antstolis nutarė pakeisti pradinį skolininką S. Ž. naująja skolininke Lietuvos Respublika, atstovaujama Valstybinės mokesčių inspekcijos.
6. Palikimo atsiradimo data – palikėjo mirties momentas (CK 5.3 straipsnio 1 dalis). Skolininkas S. Ž. mirė (duomenys neskelbtini), todėl kreditoriaus reikalavimas galėjo būti pareikštas iki 2017 m. spalio 29 d.
7. 2015 m. spalio 16 d. patvarkymu Nr. 0172/11/01233 antstolis areštavo skolininko S. Ž. turtinę teisę į 444,12 Eur sumą, esančią ir (ar) pateksiančią į UAB „Swedbank investicijų valdymas“ sąskaitą (-as) ar kasą, priklausančią skolininkui pagal 2007 m. balandžio 23 d. pensijų kaupimo sutartį, o 2015 m. spalio 16 d. nurodymu priverstinai nurašyti lėšas Nr. 0172/11/01233 pateikė Piniginių lėšų apribojimo informacinei sistemai (toliau – ir PLAIS) nurodymą priverstinai nurašyti lėšas iš S. Ž. banko sąskaitos Nr. (duomenys neskelbtini). Duomenų, kad šis areštas būtų panaikintas, vykdomosiose bylose nėra. Vykdomosios bylos Nr. 0172/08/00098 medžiaga patvirtinta, kad duomenys apie vykdomą išieškojimą iš skolininko buvo paskelbti Antstolių informacinėje sistemoje (AIS). Turto arešto aktų registre nėra duomenų, jog būtų įregistruotas skolininko turto areštas. 2017 m. sausio 9 d. patvarkymu Nr. S17-985 antstolis areštavo skolininko turtinę teisę į 898,08 Eur sumą, esančią ir (ar) pateksiančią į UAB „Swedbank investicijų valdymas“ sąskaitą (-as) ar kasą, priklausančią skolininkui pagal 2007 m. balandžio 23 d. pensijų kaupimo sutartį, o 2017 m. sausio 9 d. nurodymu Nr. S-17-172-297 pateikė PLAIS nurodymą priverstinai nurašyti lėšas iš visų S. Ž. vardu atidarytų banko sąskaitų. Duomenų apie šio arešto įregistravimą Turto arešto aktų registre taip pat nėra. Vykdomosiose bylose nėra duomenų, kad nuo 2017 m. sausio 9 d. patvarkymo dienos (įskaitant tą dieną priimtus ir kitus patvarkymus) iki 2018 m. kovo 9 d. antstolis būtų atlikęs kokius nors vykdymo veiksmus. Be to, būtent pareiškėja 2018 m. kovo mėn. kreipėsi į antstolį (antstolio kontoroje raštas gautas 2018 m. kovo 8 d.) informuodama, kad 2018 m. kovo 1 d. paveldėjimo teise pagal įstatymą priėmė (duomenys neskelbtini) mirusio S. Ž. palikimą ir paveldėjo lėšas, esančias AB „Swedbank“ banko sąskaitoje ir pensijų kaupimo sąskaitoje. Vykdomosiose bylose nėra duomenų, kad antstolis turėjo informaciją apie skolininko mirtį iki pareiškėjos 2018 m. kovo 8 d. rašto gavimo dienos. Gyventojų registro tarnybos duomenis, patvirtinančius S. Ž. mirtį, antstolis patikrino 2018 m. balandžio 19 d.
8. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad AIS, skirtingai nei, pvz., Turto arešto aktų registras, nėra valstybės registras, skirtas tam tikroms asmenų teisėms, juridiniams faktams prieš trečiuosius asmenis išviešinti, kurio duomenimis turi teisę naudotis kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo (CK 4.261 straipsnis, Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 15, 16 straipsniai). AIS – tai valstybės informacinė sistema, kurios tikslas yra sudaryti sąlygas gyventojams ir verslo subjektams nuotoliniu būdu dalyvauti vykdymo procese, varžytynėse ir aukcionuose, sukuriant elektroninių vykdomųjų bylų, elektroninių varžytynių ir elektroninių aukcionų paslaugas (AIS nuostatų 5 punktą). Informacijos apie priverstinai išieškomą skolą buvimas AIS savaime neinformuoja įpėdinių apie mirusiojo skolas, todėl vien faktas, kad palikėjo skolos išieškomos priverstinai Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) nustatyta tvarka ir tai nurodyta informacinėje sistemoje, nėra pagrindas pripažinti, kad kreditorius CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka pareiškė reikalavimus priėmusiems palikimą įpėdiniams ir įpėdiniai informuoti apie palikėjo skolas. Pagal teisinį reglamentavimą būtent mirusio skolininko kreditoriai apie savo reikalavimus turi informuoti palikėjo įpėdinius (CK 5.63 straipsnio 1, 2 dalys), tačiau įpėdiniams nenustatyta pareigos ieškoti palikėjo kreditorių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-92-2019/2018).
9. Antstolis, areštuodamas skolininko turtą – turtinę teisę į UAB „Swedbank investicijų valdymas“ sąskaitą (-as) ar kasą pagal 2007 m. balandžio 23 d. pensijų kaupimo sutartį, šios aplinkybės neišviešino viešame registre, todėl nėra pagrindo konstatuoti, kad pareiškėjai iki skolininko S. Ž. palikimo priėmimo buvo žinoma apie skolininko turimas prievolės ir jo turtui pritaikytus areštus. Ginčijamus patvarkymus dėl vykdymo proceso šalies pakeitimo antstolis priėmė 2018 m. balandžio 19 d., t. y. praėjus CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytam trijų mėnesių terminui po palikimo atsiradimo, tačiau nesuėjęs naikinamajam trejų metų terminui, per kurį gali būti pareikšti kreditoriaus reikalavimai (CK 5.63 straipsnio 4 dalis).
10. Teismas nesutiko su antstolio argumentais, kad pareiškėjai buvo žinoma apie skolininko S. Ž. skolas ir taikomus apribojimus, nes 2018 m. kovo 8 d. gavo iš Valstybinės mokesčių inspekcijos raštą dėl atsiskaitymo su palikėjo kreditoriais. Iš Klaipėdos rajono 2-ojo notaro biuro 2018 m. kovo 1 d. palikimo perėjimo valstybei liudijimo matyti, kad pareiškėja paveldėjo S. Ž. lėšas, esančias AB „Swedbank“ banko sąskaitoje ir pensijų kaupimo sąskaitoje. Akivaizdu, kad pareiškėja, kuri siekia perimti paveldėtą turtą, AB „Swedbank“ buvo informuota apie pritaikytus apribojimus mirusio skolininko turtui, todėl daryti išvadą, kad iki palikimo priėmimo Valstybinė mokesčių inspekcija žinojo apie S. Ž. turtui pritaikytus areštus, nėra jokio pagrindo.
11. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal antstolio apeliacinį skundą, 2018 m. lapkričio 29 d. nutartimi paliko nepakeistą Klaipėdos apylinkės teismo 2018 m. birželio 12 d. nutartį.
12. Kolegija, remdamasi kasacinio teismo praktika (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-540/2011; 2018 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-92-219/2018), nurodė, kad nėra pagrindo sutikti su antstoliu, jog dėl to, kad jis skolininko skolą, taip pat ir lėšų areštą išviešino tik per Antstolių informacinę sistemą, laikytina, jog kreditorius CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka pareiškė reikalavimus priėmusiam palikimą įpėdiniui, t. y. valstybei, ir ši informuota apie palikėjo skolas.
13. Kaip matyti iš vykdomosiose bylose esančių įrodymų, kitais leistiniais būdais įpėdinė apie skolininko skolas nebuvo informuota per įstatymu nustatytą terminą, antstolis šios aplinkybės neginčija, todėl ginčijami 2018 m. balandžio 19 d. patvarkymai dėl vykdymo proceso šalies pakeitimo priimti nepagrįstai. Taigi antstolis pažeidė proceso teisės normas.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

14. Kasaciniu skundu antstolis prašo panaikinti apeliacinės instancijos teismo nutartį ir klausimą išspręsti iš esmės – pareiškėjos skundą atmesti, priteisti iš pareiškėjos bylinėjimosi išlaidų kasaciniame teisme atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

14.1. Nagrinėjamu atveju antstolis pasinaudojo kitais būdais informuoti paveldėtoją – skolos faktą ir turtinės teisės į atitinkamą sumą areštą išviešino per AIS ir PLAIS. Šią pareigą privalėjo atlikti antstolis ir jis ją atliko dar iki skolininko mirties ir iki valstybė priėmė palikimą. Turtinės teisės areštas yra galiojantis ir, kol jis galioja, yra juridinis pagrindas pakeisti skolininką. Antstolis 2014 m. gruodžio 12 d. per AIS užklausė Nekilnojamojo turto ir Kelių transporto priemonių registrus ir gavo atsakymą, kad skolininkas S. Ž. nuosavybės teise neturi nekilnojamojo ir kilnojamojo (registruotino) turto, todėl ir buvo priimtas antstolio 2015 m. spalio 16 d. patvirtinamas Nr. 0172/11/01233 (vykdomosiose bylose Nr. 0172/08/00098 ir Nr. 0172/11/01233) areštuoti turtinę teisę į atitinkamą pinigų sumą, esančią ir (ar) pateksiančią į UAB „Swedbank investicijų valdymas“ sąskaitą (-as) ar kasą, priklausančią skolininkui S. Ž. pagal 2007 m. balandžio 23 d. pensijų kaupimo sutartį (CPK 749 straipsnio 1 dalis), ir 2015 m. spalio 16 d. nurodymas Nr. 0172/11/01233 (vykdomosiose bylose Nr. 0172/08/00098 ir Nr. 0172/11/01233) per PLAIS priverstinai nurašyti lėšas iš S. Ž. sąskaitos AB „Swedbank“. Antstolio patvirtinamas areštuoti skolininko turtinės teisės prilyginamas turto arešto aktui (CPK 749 straipsnio 1 dalis).

14.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-92-219/2018 išvada, kad prie Valstybinei mokesčių inspekcijai teikiamų duomenų nepriskirta informacija apie išieškotojus ir skolininkus, prieštarauja Antstolių informacinės sistemos nuostatom, patvirtintiems Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. 400 (aktuali redakcija nuo 2016 m. gruodžio 24 d.) (toliau – ir AIS nuostatai). AIS nuostatų 23 punkte aiškiai įvardyta, kad Valstybinei mokesčių inspekcijai teikiami duomenys, išvardyti AIS nuostatų 16.1–16.10 punktuose ir šių punktų papunkčiuose, t. y. teikiami duomenys, pradedant vykdomosios bylos numeriu, vykdomojo dokumento duomenimis, išieškotojo informacija (ir išieškotojų istorija), skolininko (-ų) informacija (ir skolininkų istorija), piniginių išieškojimo apimtimi, išieškotųjų sumų informacija ir baigiant duomenimis apie antstolių parengtus dokumentus. Pagal Piniginių lėšų apribojimų informacinės sistemos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. liepos 21 d. įsakymu Nr. 1R-197, (toliau – ir PLAIS nuostatai) 4.10, 15, 23 punktus Valstybinė mokesčių inspekcija, būdama nurodymo teikėja, turi teisę gauti visus PLAIS duomenis, taigi ir laikino apribojimo, apribojimo nurodymo, konkrečios sumos apribojimo nurodymo, nurašymo nurodymo datą, numerį, apribojimų ir (ar) nurašomų lėšų sumą, šio dokumento duomenis pateikusios institucijos duomenis (19.3 punktas), duomenis apie skolininką (19.5 punktas) ir pan. Taigi valstybė gali sužinoti apie mirusio skolininko skolas iš Antstolių informacinės sistemos ir Piniginių lėšų apribojimų informacinės sistemos, kuriose saugomi dokumentai yra valstybės nuosavybė ir negali būti traktuojami kaip jai nežinomi. Valstybinė mokesčių inspekcija nėra turto paveldėtoja, ši institucija yra tik valstybės įgaliota atlikti veiksmus institucija, o tikrasis paveldėtojas yra valstybė (Lietuvos Respublika), turinti visus duomenis apie asmens skolas.

14.3. Remiantis kasacinio teismo praktika (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-523/2014) nagrinėjamu atveju CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytas trijų mėnesių terminas turėtų būti skaičiuojamas ne nuo palikėjo S. Ž. mirties dienos (2017 m. liepos 29 d.), o nuo teisės priimti palikimą atsiradimo dienos. Palikėjo pirmos eilės įpėdiniai pagal įstatymą vaikai M. Ž. ir R. Ž. (CK 5.11 straipsnio 1 dalies 1 punktas) bei antros eilės įpėdinė pagal įstatymą motina M. Ž. (CK 5.11 straipsnio 1 dalies 2 punktas) palikimo nepriėmė nė vienu iš CK 5.50 straipsnio 2 dalyje nurodytų būdų, taip pat ir nepadavė notarui pareiškimo dėl palikimo atsisakymo (CK 5.55 straipsnis). CK 5.55 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įpėdinis pagal įstatymą turi teisę per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos atsisakyti palikimo. S. Ž. pirmos eilės įpėdiniais pagal įstatymą M. Ž. ir R. Ž. terminas priimti palikimą arba jo atsisakyti baigėsi 2017 m. spalio 29 d. ir tik tada atsirado teisė priimti palikimą (CK 5.11 straipsnio 2 dalis) antros eilės įpėdinei pagal įstatymą M. Ž., jai terminas priimti palikimą arba jo atsisakyti baigėsi 2018 m. sausio 29 d. Ir tik nė vienam įpėdiniui nepriėmus palikimo, paveldimas turtas paveldėjimo teise perėjo valstybei (CK 5.62 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Antstolis apie skolininko mirtį sužinojo tik 2018 m. kovo 8 d. gavęs Valstybinės mokesčių inspekcijos 2018 m. kovo 8 d. raštą Nr. (28.4-08-4E) ir priimdamas ginčijamus patvirtinamus nepažeidė trijų mėnesių termino nuo valstybės teisės priimti palikimą atsiradimo dienos. Pažymėtina, kad CK 5.63 straipsnio 3 dalyje nustatytas trijų mėnesių terminas nėra naikinamas (CK 5.63 straipsnio 4 dalis).

15. Pareiškėja atsiliepimu į kasacinį skundą prašo apeliacinės instancijos teismo nutartį palikti nepakeistą, o kasacinį skundą atmesti. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

15.1. Tinkamu kreditoriaus reikalavimo pareiškimu laikytinas viešame registre išviešintas palikėjo turto areštas, jis gali būti išviešintas tiek iki, tiek ir po palikėjo mirties laikantis CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyto trijų mėnesių termino (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-540/2011; 2013 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-91/2013). Pagal AIS nuostatų 5 punktą, AIS tikslas yra sudaryti sąlygas gyventojams ir verslo subjektams nuotoliniu būdu dalyvauti antstolių vykdomojoje procese, varžytynėse ir aukcionuose, sukuriant elektroninių vykdomųjų bylų, elektroninių varžytynių ir elektroninių aukcionų paslaugas. Taigi, AIS nėra skirta duomenimis apie palikėjo skolas jo įpėdiniais viešinti. AIS yra valstybės sistema, tačiau ši aplinkybė savaime nereiškia, kad valstybei, kaip įpėdinei paveldėjimo teisiniuose santykiuose, taikomas reikalavimas žinoti ne tik valstybės registrų duomenis, kurie prieinami bet kuriam įpėdiniui ir kurių nežinojimo atidus, apdairus bei rūpestingas įpėdinis negali remtis, bet ir visų valstybės informacinių sistemų duomenis. AIS nuostatų analizė teikia pagrindą daryti išvadą, kad valstybei paveldėjimo santykiuose atstovaujanti valstybės institucija neturi laisvos prieigos prie visų AIS duomenų. Pavyzdžiui, pagal AIS nuostatų 23 punktą Valstybinė mokesčių inspekcija yra AIS duomenų gavėja, kuri turi teisę gauti duomenis teisės aktų nustatytoms funkcijoms vykdyti, tačiau prie jai teikiamų duomenų nepriskirta informacija apie išieškotojus ir skolininkus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-92-219/2018). Pagal teisinį reglamentavimą būtent mirusio skolininko kreditoriai apie savo reikalavimus turi informuoti palikėjo įpėdinis (CK 5.63 straipsnio 1, 2 dalys), tačiau įpėdiniais nenustatyta pareigos ieškoti palikėjo kreditorių. Antstolių informacinė sistema, skirtingai nei, pvz., Turto areštų registras, nėra valstybės registras, skirtas tam tikroms asmenų teisėms, juridiniams faktams prieš trečiuosius asmenis išviešinti, kurio duomenimis turi teisę naudoti kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo (CK 4.261 straipsnis, Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 15, 16 straipsniai).

15.2. Nuo palikimo atsiradimo momento prasideda terminas palikimui priimti; prasideda terminas palikėjo kreditorių pretenzijoms pareikšti, nustatomos teisės normos, taikytinos atsiradusiems paveldėjimo teisiniams santykiams. Kadangi S. Ž. mirė (duomenys neskelbtini), tai kreditoriaus reikalavimas pagal CK 5.63 straipsnio 1 dalies nuostatas galėjo būti pareikštas iki 2017 m. spalio 29 d. Antstolio pranešimą apie paveldėtiną turtą ir kreditoriaus reikalavimo pateikimą Valstybinė mokesčių inspekcija gavo tik 2018 m. balandžio 24 d., t. y. kreditoriaus reikalavimas nebuvo pareikštas įstatymo nustatyta tvarka. Be to, nei paveldėtojai, nei teismui nebuvo pateikta įrodymų, kad antstolis ar išieškotoja (AB „Klaipėdos vanduo“) kreipėsi į teismą, prašydami pratęsti terminą kreditoriaus reikalavimui pareikšti, o teismas tokį prašymą nagrinėjo CPK 576–578 straipsniuose termino atnaujinimo nustatyta tvarka. Tai patvirtina nepakankamą suinteresuotos šalies ar antstolio veiksmų aktyvumą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-523/2012).

Teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl CK 5.63 straipsnio 1 dalies taikymo ir aiškinimo valstybės paveldėjimo atveju

16. Tam tikrais atvejais įpėdinė tiek pagal testamentą, tiek pagal įstatymą gali būti valstybė (CK 5.62 straipsnio 1 dalis). Valstybė nėra priskiriama CK 5.11 straipsnyje nustatytoms įpėdinių eilėms, tačiau ji vis dėlto laikoma įpėdine pagal įstatymą. Tačiau paveldinti pagal įstatymą valstybė yra specifinis subjektas paveldėjimo teisiniuose santykiuose ir skiriasi nuo kitų įpėdinių pagal įstatymą: 1) iš jos negali būti atimta paveldėjimo teisė kaip iš bet kurio kito įpėdinio (kai iš visų įpėdinių atimta paveldėjimo teisė, paveldimas turtas pareina valstybei); 2) valstybė negali atsisakyti priimti palikimo; 3) visais

atvejais valstybės atsakomybė už palikėjo skolas kreditoriams yra ribota, t. y. valstybė atsako tik paveldėto turto verte. Taigi, valstybės paveldėjimas yra išimtis iš pagrindinių paveldėjimo teisės principų – šeimos paveldėjimo principo ir palikimo priėmimo laisvės principo, o jos kaip įpėdinės atsakomybė kreditoriams už palikėjo skolas yra ribota.

17. Kasacinio teismo praktikoje konstatuota, kad kai palikimas įstatymo pagrindu pereina valstybei, ji negali pasitraukti iš paveldėjimo teisinių santykių nepriklausomai nuo to, ar valstybei atstovaujančios institucijos atliks ar ne palikimui priimti reikšmingus veiksmus. Valstybė privalo imtis veiksmų įforminti įstatymo pagrindu įvykusį palikimo perėjimo jai juridinį faktą, kad galėtų įtraukti paveldėtą turtą į savo apskaitą ir iš paveldėto turto vykdyti palikėjo kreditorių reikalavimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-18/2014). Nurodytas teisinis reglamentavimas bei kasacinio teismo praktika suponuoja išvadą, kad palikimo perėjimas pagal įstatymą valstybei nepriklauso nuo valstybės valios, o valstybės atliekamas palikimo priėmimas yra jau įvykusio palikimo perėjimo valstybei juridinio fakto įforminimas.

18. Įstatymų leidėjas, įtvirtindamas valstybės paveldėjimo pagal įstatymą galimybę, siekė išvengti palikėjo turto neapibrėžto statuso bei užtikrinti palikėjo kreditorių teisių ir teisėtų interesų apsaugą tais atvejais, jei mirus palikėjui nebūtų įpėdinių nei pagal įstatymą, nei pagal testamentą, nė vienas įpėdinis nepriimtų palikimo arba iš visų įpėdinių būtų atimta paveldėjimo teisė (CK 5.62 straipsnio 1 dalies 2–4 punktai) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-464-219/2018, 21 punktas).

19. Paveldint įvyksta universalus teisių ir pareigų perėmimas. Tai reiškia, kad įpėdiniais, priėmusiems palikimą, tarp jų ir valstybei, pereina pareiga atsakyti ir už palikėjo prievolės, neatsižvelgiant į tai, ar įpėdiniai apie jas žinojo. Paveldėjimo santykių teisinis reglamentavimas nustato specialią tvarką kreditorių reikalavimams pareikšti, kuri reglamentuojama CK 5.63 straipsnyje. Kreditorius, siekiantis, kad palikėjo prievolę (skolą) perimtų skolininko įpėdinis, apie tai turi pareikšti straipsnyje nustatyta tvarka (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 8 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-123/2014 ir joje nurodytą kasacinio teismo praktiką).

20. CK 5.63 straipsnio, reglamentuojančio kreditorių reikalavimų pareiškimo ir tenkinimo tvarką, 1 dalyje nustatyta, kad palikėjo kreditoriai turi teisę per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos pareikšti reikalavimus priėmusiems palikimą įpėdiniais, testamentu vykdytoji arba palikimo administratoriui arba pareikšti teisme ieškinį dėl paveldimo turto. Remiantis CK 5.63 straipsnio 4 dalimi, teismas gali atnaujinti šio straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą, jeigu terminas buvo praleistas dėl svarbių priežasčių ir nuo palikimo atsiradimo dienos nepraėjo daugiau kaip treji metai. Palikėjo kreditorių reikalavimų pareiškimas, laikantis CK 5.63 straipsnyje nustatytos tvarkos ir terminų, yra būtina jų teisės nukreipti savo reikalavimus į palikėjo įpėdinius įgyvendinimo ir tenkinimo sąlyga.

21. Kasacinio teismo praktikoje laikomasi nuostatos, kad CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nurodytas kreditorių reikalavimų pareiškimo būdų sąrašas nėra baigtinis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-18/2014 ir joje nurodyta kasacinio teismo praktika). Teismų praktikoje pripažįstama, kad greta nurodytoje teisės normoje įtvirtintų būdų tinkamu pareiškimu laikomas ir pranešimas notarui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-91/2013), taip pat kad šios normos tikslus atitinka ir tinkamu kreditoriaus reikalavimo pareiškimu laikomas viešame registre išviešintas palikėjo turto areštas, kuris gali būti išviešintas tiek iki, tiek ir po palikėjo mirties (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-196-969/2016).

22. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2016 m. kovo 30 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-196-969/2016 suformulavo teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę, jog palikėjo kreditoriai, kurių reikalavimų įvykdymui užtikrinti viešame registre išviešintas palikėjo turto areštas, kuris gali būti išviešintas tiek iki, tiek ir po palikėjo mirties, laikantis CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyto trijų mėnesių termino, laikytini tinkamai pareiškusiais reikalavimus CK 5.63 straipsnio 1 dalies prasme. Plėtodamas šią praktiką kasacinis teismas vienoje iš bylų tinkamu reikalavimų pareiškimu pripažino ir tokį atvejį, kai esant keliems palikėjo kreditoriams vieno iš jų atžvilgiu nebuvo priimtas atskiras turto arešto aktas, tačiau registre buvo nurodytas turto arešto mastas tokia apimtimi, kuri leido palikimą priėmusiam įpėdiniui (valstybei) suvokti palikėjo kreditorių reikalavimų dydį (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 7 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-10-969/2019 42 punktą).

23. Pagal CK 5.63 straipsnio reglamentavimą informaciją apie vykdomą kreditoriaus reikalavimą gali pateikti tiek patys kreditoriai, tiek jų įgalioti asmenys (CK 2.132, 2.137 straipsniai), tarp jų – asmenys pagal pavedimą (CK 6.756 straipsnis), vykdytys skolos išieškojimą iš palikėjo turto. Kasacinio teismo konstatuota, kad, atsižvelgiant į CK 5.63 straipsnio tikslą suteikti įpėdiniui informaciją apie turtines pretenzijas į palikėjo turtą, pranešimu apie vykdomą kreditoriaus reikalavimą laikytinas tiek asmeninis kreditoriaus, tiek jo įgaliotų asmenų, tarp jų ir antstolio, kuris kreditoriaus pavedimu vykdo išieškojimą, kreipimasis. Tačiau kiekvienu atveju pareiškime išdėstyta informacija turi būti pakankama ir aiški, kad įpėdinis suprastų skolinių įsipareigojimų dydį ir jų pagrindą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-533/2011).

24. Kasacinis teismas, formuodamas praktiką šios kategorijos bylose, taip pat yra pažymėjęs, kad CK 5.63 straipsnyje įtvirtintoms kreditorių reikalavimų pareiškimo ir tenkinimo procedūroms atliekant įpėdinių informavimo apie palikėjo skolas bei civilinių teisinių santykių stabilumo bei apibrėžtumo užtikrinimo funkcijas, jų tinkamą įgyvendinimą lemia ne informacijos pateikimo forma, o šios informacijos turinys bei jos pateikimas laiku (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-523/2012).

25. Kasacinio teismo praktikoje, be kita ko, išaiškinta, kad nepriklausomai nuo to, ar po palikėjo mirties palikimas pereina valstybei, ar jį paveldi kiti įpėdiniai, kreditorius, praleidęs CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą ir siekdamas savo reikalavimo patenkinimo iš palikėjo turto, turi teisę kreiptis į teismą, prašydamas pratęsti šį terminą, o teismas turi tokį prašymą nagrinėti CPK 576–578 straipsniuose (bylos dėl praleisto įstatymų nustatyto termino atnaujinimo) nustatyta tvarka, įvertindamas termino praleidimo priežasčių svarumą. Aiškindamas CK 5.63 straipsnyje nustatytos palikėjo kreditorių reikalavimų pareiškimą reglamentuojančios tvarkos bei terminų reikšmę, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytas trijų mėnesių terminas, skaičiuojamas nuo palikimo atsiradimo dienos, yra skirtas įpėdinių interesų apsaugai, t. y. kad įpėdiniai, prieš priimdami palikimą, turėtų visą informaciją apie palikėjo kreditorių reikalavimus bei galėtų apsispręsti dėl palikimo priėmimo ir jo būdo. Taigi, vienas tokio teisinio reguliavimo tikslų – užtikrinti, kad prieš palikimo priėmimą įpėdiniais būtų žinomi kreditoriai. Kartu minėtu teisiniu reglamentavimu sudaromos prielaidos civilinių santykių stabilumui, kad palikimą priėmusiems įpėdiniais nebūtų pareikšta papildomų kreditorių reikalavimų, apie kuriuos įpėdiniai, sprendami dėl palikimo priėmimo, nežinojo ir dėl kurių galėtų iš esmės pasikeisti palikimą priėmusių įpėdinių turtiniai santykiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-18/2014).

26. Aptartas teisinis reglamentavimas ir kasacinio teismo praktika suponuoja išvadą, kad CK 5.63 straipsnio 1 ir 4 dalyse įtvirtintu reglamentavimu siekiama įpėdinių ir palikėjo kreditorių interesų derinimo, kuris įgyvendinamas apsaugant įpėdinius nuo neapibrėžtumo civiliniuose teisiniuose santykiuose, bet kartu ir suteikiant tam tikras įstatymo nurodytas garantijas tiems kreditoriams, kurie per CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą negalėjo pareikšti reikalavimų dėl svarbių priežasčių. Šios garantijos užtikrina kreditorių teisę kreiptis į teismą dėl CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyto termino atnaujinimo, tačiau teismas gali šį terminą atnaujinti tik tuo atveju, kai jis buvo praleistas dėl svarbių priežasčių ir nuo palikimo atsiradimo dienos nepraėjo daugiau kaip treji metai. Taigi, įstatymų leidėjas prioritetą teikia civilinių teisinių santykių stabilumui ir apibrėžtumui ir šie prioritetai užtikrinami nurodytoje teisės normoje įtvirtinant trejų metų terminą, kuris yra naikinamojo pobūdžio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-12-378/2018, 28 punktas).

27. Apibendrinama nurodytą kasacinio teismo praktiką, aiškinančią CK 5.63 straipsnio nuostatas, teisėjų kolegija konstatuoja, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje tinkamais kreditorių reikalavimų palikėjo įpėdiniais pareiškimo būdais pripažįstami ne tik tiesiogiai CK 5.63 straipsnio 1 dalyje įvardyti būdai, bet ir tokie teisiškai reikšmingi veiksmai bei faktai, atlikti arba įvykę įstatymo nustatytu laiku, kuriems esant įpėdiniui sudaroma galimybė žinoti apie palikėjo prievolės ir jų mastą bei kreditoriaus siekį gauti savo reikalavimų patenkinimą. Pažymėtina, kad šioje teisės normoje nėra įtvirtinta, jog kreditoriaus teisė pareikšti reikalavimus būtinai turi būti įgyvendinta iki įpėdiniais priimančiam palikimą, kadangi tiek CK 5.50 straipsnio 3 dalyje nustatytas terminas palikimui priimti, tiek CK 5.62 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas terminas reikalavimams pareikšti yra tapatūs – trys mėnesiai nuo palikimo atsiradimo dienos, todėl apie palikėjo prievolės įpėdiniais gali tapti žinoma ir po palikimo priėmimo.

28. Nagrinėjamoje byloje keliamas klausimas, ar duomenų apie palikėjo skolos faktą bei turinės teisės į atitinkamą sumą arešto išviešinimas per AIS sistemą, kurios valdytoja ir šiose sistemose saugomų duomenų savininkė yra pati valstybė, yra tinkamas CK 5.63 straipsnio reikalavimų įvykdymas tais atvejais, kai palikimas pereina valstybei. Tai yra teisės klausimas, kuriuo šioje byloje kasacinio teismo teisėjų kolegija pasisako.

Dėl palikėjo skolinių įsipareigojimų išviešinimo per Antstolių informacinę sistemą reikšmės tais atvejais, kai turtą paveldi valstybė

29. Valstybė, paveldėdama pagal įstatymą, yra atstovaujama atitinkamų valstybės institucijų, priklausomai nuo to, koks turtas yra paveldimas. Tai gali būti Valstybinė mokesčių inspekcija, Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, valstybės įmonė Valstybės žemės fondas ir valstybės įmonė Turto bankas. Taigi, valstybė savo teises ir pareigas paveldėjimo teisiniuose santykiuose įgyvendina per valstybės institucijas, kurios vykdo joms priskirtas funkcijas.

30. Nagrinėjamoje byloje valstybė paveldėjimo teisiniuose santykiuose yra atstovaujama Valstybinės mokesčių inspekcijos, kurios viena iš funkcijų – inicijuoti paveldėtino turto paveldėjimą valstybės vardu (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 26 d. nutarimu Nr. 634 patvirtintų Bešeimininkio, konfiskuoto, valstybės paveldėto, valstybei perduoto turto, daiktinių įrodymų, lobių ir radinių perdavimo, apskaitymo, saugojimo, realizavimo, grąžinimo ir pripažinimo atliekamis taisyklių 43 punktas). Įgyvendindama šią funkciją Valstybinė mokesčių inspekcija turi teisę naudotis valstybės informaciniais išteklių, kuriuos sudaro kelioms institucijoms svarbi informacija, apdorojama valstybės informacinėse sistemose ir žinybiniuose registruose, ir šią informaciją apdorojančios informacinės sistemos ir valstybės registrai (*Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 3 straipsnis*).

31. *Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 2 straipsnio 14 dalyje* nustatyta, kad valstybės informacinė sistema – valstybės institucijai (institucijoms) ar valstybės įstaigai (įstaigoms) teisės aktų nustatytoms funkcijoms, išskyrus vidaus administravimą, atlikti reikalingą informaciją apdorojanti teisinių, organizacinių, techninių ir programinių priemonių visuma. To paties įstatymo 35 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad institucijos valdoma informacija yra vieša ir įstatymuose bei kituose teisės aktuose nustatyta tvarka teikiama institucijoms ir kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims, jeigu teisės aktuose nenustatyta kitaip. Tiek PLAIS, tiek AIS yra informacinės sistemos, patenkančios į minėto įstatymo reglamentavimo sritį.

32. *CPK 624¹* straipsnio 1 dalis nustato, jog informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimo antstolio veikloje, taip pat elektroninės vykdamosios bylos tvarkymo ypatumus, be šio kodekso, nustato Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. Antstolių informacinės sistemos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. 400 (nauja redakcija nuo 2015 m. rugpjūčio 1 d.), 23 punktas nustato, kad antstolių informacinės sistemos duomenų gavėjai yra kredito, mokėjimo ir (ar) elektroninių pinigų įstaigos ir finansų įmonės, kurios teikia finansines paslaugas, susijusias su rizikos prisiėmimu, kreditingumo vertinimo paslaugas teikiančios įmonės, Valstybinė mokesčių inspekcija, teismai, bankroto administratoriai, kiti asmenys, kurie turi teisę gauti duomenis teisės aktų nustatytoms funkcijoms vykdyti. Šiame punkte nurodytiems duomenų gavėjams, išskyrus bankroto administratorius (bankroto administratoriams teikiami duomenys apie jų skelbtų elektroninių varžytynių vykdymą), teikiami šių nuostatų 15.2–15.4, 16.3–16.9 papunkčiuose išvardyti duomenys. *Valstybinei mokesčių inspekcijai ir teismams papildomai teikiami šių nuostatų 16.1, 16.2, 16.10 papunkčiuose ir 18 punkte nurodyti duomenys, teismams papildomai teikiami šių nuostatų 17 punkte nurodyti duomenys (t. y. informacija apie skolininką ir išieškotoją, išieškojimo dalyką ir kt.)*. Nuostatų 11.2 punkte įtvirtinta, kad Antstolių informacinės sistemos paslaugų gavėjai, be kita ko, yra ir asmenys, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka tiesioginėms funkcijoms atlikti yra reikalingi Antstolių informacinės sistemos duomenys.

33. Šios nutarties 32 punkte nurodytas teisinis reglamentavimas suponuoja išvadą, kad Valstybinė mokesčių inspekcija yra AIS duomenų gavėja, todėl, vykdydama savo funkcijas, turi teisę gauti duomenis apie skolininkus, išieškotojus bei išieškomų skolų dydį, o valstybės paveldėjimo atveju – informaciją apie tai, ar palikėjo atžvilgiu nėra pradėtų vykdomųjų bylų.

34. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad nėra pagrindo pripažinti, jog aplinkybė, kad antstolis skolininko skolą, taip pat ir lešų areštą išviešino tik per Antstolių informacinę sistemą, reiškia, jog kreditorius CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka pareiškė reikalavimus priėmusiems palikimą įpėdiniais, t. y. valstybei, ir įpėdinis informuotas apie palikėjo skolas. Tokią išvadą teismas grindė kasacinio teismo praktika, kurioje konstatuota, kad Antstolių informacinė sistema, skirtingai nei, pvz., Turto arešto aktų registras, nėra valstybės registras, skirtas tam tikroms asmenų teisėms, juridiniams faktams prieš trečiuosius asmenis išviešinti, kurio duomenimis turi teisę naudotis kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo (CK 4.261 straipsnis, *Valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 15, 16* straipsniai). Informacijos apie priverstinai išieškomą skolą buvimas AIS savaime neinformuoja įpėdinių apie mirusiojo skolas, todėl vien faktas, kad palikėjo skolos išieškomos priverstinai CPK nustatyta tvarka ir tai nurodyta minėtoje informacinėje sistemoje, nėra pagrindas pripažinti, kad kreditorius CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka pareiškė reikalavimus priėmusiems palikimą įpėdiniais ir įpėdiniai informuoti apie palikėjo skolas. Kitoks aiškinimas reikštų nepateisinamą ir nepagrįstą CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nurodyto kreditorių reikalavimų pareiškimo būdų sąrašo išplėtimą, nes reikštų įstatymo reikalavimų neatitinkančių papildomų pareigų įpėdiniais sukūrimą, t. y. tai reikštų, kad įpėdiniais būtų sukurta pareiga domėtis informacinėmis sistemomis ir registrais, kuriuose galėtų būti nurodomos palikėjo skolos. Pagal teisinį reglamentavimą būtent mirusio skolininko kreditoriai apie savo reikalavimus turi informuoti palikėjo įpėdinius (CK 5.63 straipsnio 1, 2 dalys), tačiau įpėdiniais nenustatyta pareigos ieškoti palikėjo kreditorių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-92-219/2018, 26 punktas).

35. Taigi, nurodyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 28 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-92-219/2018 pradėta formuoti praktika, kad informacijos apie priverstinai išieškomą skolą buvimas AIS savaime neinformuoja įpėdinių apie mirusiojo skolas, todėl vien faktas, kad palikėjo skolos išieškomos priverstinai CPK nustatyta tvarka ir tai nurodyta minėtoje informacinėje sistemoje, nėra pagrindas pripažinti, kad kreditorius CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka pareiškė reikalavimus priėmusiems palikimą įpėdiniais ir įpėdiniai informuoti apie palikėjo skolas.

36. Konstitucinis valdžių padalijimo principas bei teismams tenkantis teisingumo vykdymo vaidmuo suponuoja, jog teismų praktika nėra teisės šaltinis formaliaja prasme. Teismai formuoja teisės taikymo praktiką. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 24 d. nutarime (bylos Nr. 26/07) yra nurodęs, kad teismų precedentai yra teisės šaltiniai – *actoritate rationis* (argumentavimo galia); rėmimasis precedentais yra vienodos (nuoseklios, neprieštaringos) teismų praktikos, kartu ir Lietuvos Respublikos *Konstitucijoje* įtvirtinto teisingumo principo, įgyvendinimo sąlyga. Kita vertus, teismų precedentų, kaip teisės šaltinių, reikšmės negalima pervertinti, juo labiau suabsoliutinti. Remtis teismų precedentais reikia itin apdairiai. Teismams sprendžiant bylas precedento galią turi tik tokie ankstesni teismų sprendimai, kurie buvo sukurti analogiškose bylose, t. y. precedentas taikomas tik tose bylose, kurių faktinės aplinkybės yra panašios arba labai panašios į tos bylos, kurioje buvo sukurtas precedentas, faktinės aplinkybės ir kurioms turi būti taikoma ta pati teisė kaip toje byloje, kurioje buvo sukurtas precedentas. Remtis teismų precedentais reikia itin apdairiai, atsižvelgiant į tai, ar atitinkamas precedentas atspindi susiformavusią teismų praktiką, ar yra pavienis atvejis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-10-969/2019, 33 punktas).

37. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra ne kartą nurodęs, kad nagrinėdamas bylas teismas teisės normas aiškina ir taiko ne *a priori* (lot. iš anksto; nepatikrinus), o konkrečioje byloje, atsižvelgdamas į konkrečios bylos faktines aplinkybes ir šias siedamas su taikytina teisės norma. Dėl to kiekvienas teismo pateiktas teisės aiškinimas gali ir turi būti suprantamas ir aiškinamas tik konkrečios bylos kontekste, nes šis aiškinimas yra ne aiškinimas *a priori*, o teismo sprendimo konkrečioje byloje *ratio decidendi* (argumentas, kuriuo grindžiamas sprendimas). Bandytas taikyti teisės taikymo taisyklės, suformuluotas konkrečiose teismo bylose, neturinciose esminio panašumo su byla, kurią nagrinėjant buvo suformuluotas tas teismo precedentas, reikštų tą patį, kaip taikyti teisės normą teisiniams santykiui, kurio ši norma nereglementuoja. Dėl to Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimai taikytini tik teismams nagrinėjant panašias savo faktinėmis aplinkybėmis bylas į tą bylą, kurią nagrinėdamas Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino atitinkamą teisės normą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-186/2009; 2009 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-162/2009 ir kt.).

38. Teismų praktikos koregavimą gali lemti tiek anksčiau padarytos teisės taikymo klaidos, tiek visuomenės socialiniai, kultūriniai, ekonominiai pokyčiai ar pakitusi teisinio reguliavimo visuma. Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 24 d. nutarime (bylos Nr. 26/07) yra nurodęs, kad bendrosios kompetencijos teismų praktika atitinkamų kategorijų bylose turi būti koreguojama ir nauji teismo precedentai tų kategorijų bylose gali būti kuriami tik tada, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, o toks jurisprudencijos koregavimas (nukrypimas nuo teismus ligi tol saišusių ankstesnių precedentų ir naujų precedentų kūrimas) visais atvejais turi būti deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuojamas atitinkamuose bendrosios kompetencijos teismų sprendimuose (Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-7-32/2013 ir joje nurodytą Konstitucinio Teismo praktiką).

39. Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktikoje pripažįstama, kad nei teisinio tikrumo, nei teisėto visuomenės pasitikėjimo apsaugos reikalavimai nesuteikia teisės į teismų praktikos nuoseklumą, nes teismų praktikos plėtra savaime neprieštarauja tinkamam teisingumo vykdymui, o nesugebėjimas išlaikyti dinamiško ir evoliucinio požiūrio galėtų trukdyti teismų praktikos reformoms ir tobulinimui. EŽTT, sprendžiamas, ar nukrypimas nuo suformuotos teismų praktikos pažeis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinio tikrumo principą, vadovaujasi trimis kriterijais: 1) ar tam tikroje teismų praktikoje egzistuojantys skirtumai yra dideli ir ilgalaikiai, 2) ar nacionalinė teisė nustato mechanizmą, leidžiantį pašalinti teismų praktikos nenuoseklumą, 3) ar toks mechanizmas buvo taikomas, jei taip, koks buvo to poveikis (Žr., pvz., EŽTT 2012 m. gegužės 10 d. sprendimą byloje *Albu ir kiti prieš Rumuniją*, peticijos Nr. 34796/09).

40. Nagrinėjamos bylos atveju konstatuotina, kad šios nutarties 34 punkte nurodyta nutartis kol kas yra kasacinio teismo praktikoje vienintelė, kurioje aiškinama palikėjo skolų išviešinimo AIS reikšmė CK 5.63 straipsnio 1 dalies nuostatų kontekste, todėl galima teigti, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika šiuo klausimu dar nėra suformuota. Žemesnės instancijos teismų praktika, Lietuvos teismų informacinės sistemos LITEKO duomenimis, iki nurodytos kasacinio teismo nutarties priėmimo nėra vienoda.

41. *Minėta, kad kasacinio teismo praktikoje laikomasi nuostatos, kad nepriklausomai nuo to, ar po palikėjo mirties turtas pereina valstybei, ar jį paveldi kiti įpėdiniai, palikėjo kreditoriai, siekiantys nukreipti savo reikalavimus palikėjo įpėdiniais, turi laikytis CK 5.63 straipsnyje nustatytų reikalavimų tokiems reikalavimams pareikšti. Kita vertus, kaip nurodyta šios nutarties 21 punkte, CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nurodytas kreditorių reikalavimų pareiškimo būdų sąrašas nėra baigtinis. Konstatuotina, kad dalis kreditorių reikalavimų pareiškimo būdų, kurie atitinka nurodytos teisės normos tikslus, yra susiformavę praktikoje ir kasacinio teismo jurisprudencijoje pripažįstami kaip tinkami. Atsižvelgiant į visuomeninių santykių dinamiką, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje galimas ir būtinas tolesnis CK 5.63 straipsnio nuostatų taikymo ir aiškinimo plėtojimas, kartu pripažįstant tinkamais ir kitus kreditorių reikalavimų pareiškimo būdus, nors ir tiesiogiai neįtvirtintus šioje teisės normoje, tačiau atitinkančius jos tikslus.*

42. Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į suformuotą kasacinio teismo praktiką, kad nepriklausomai nuo to, ar po palikėjo mirties palikimas pereina valstybei, ar jį paveldi kiti įpėdiniai, kreditorius, praleidęs CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą ir siekdamas savo reikalavimo patenkinimo iš palikėjo turto, turi teisę kreiptis į teismą, prašydamas pratęsti šį terminą, taip pat į šios nutarties 34 punkte nurodytoje nutartyje pateiktus išaiškinimus, jog Antstolių informacinė sistema, skirtingai nei, pvz., Turto arešto aktų registras, nėra valstybės registras, skirtas tam tikroms asmenų teisėms, juridiniams faktams prieš trečiuosius asmenis išviešinti, kurio duomenimis turi teisę naudotis kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo, todėl informacijos apie priverstinai išieškoma skolą buvimas AIS savaime neinformuoja įpėdinių apie mirusiojo skolas, konstatuoja, kad *tam tikrais atvejais, kai įpėdiniui tokia informacija gali būti žinoma ir prieinama, jos buvimas AIS sistemoje gali būti pakankamas pripažinti, kad yra įvykdyti CK 5.63 straipsnio 1 dalies reikalavimai*. Pažymėtina tai, kad CK 5.63 straipsnio 1 dalis nenustato, kad įpėdinių apie kreditorių reikalavimus turi tapti žinoma per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos. Ši norma nustato kreditoriaus pareigą savo reikalavimus pareikšti nurodytu terminu, o įpėdiniui, priklausomai nuo konkrečių aplinkybių (palikimo priėmimo būdo, reikalavimų pareiškimo būdo ir kt.), apie šiuos reikalavimus gali tapti žinoma vėliau.

43. Nagrinėjamoje byloje nustatytos šios teisiškai reikšingos aplinkybės: 1) informacija AIS apie skolų išieškojimą išviešinta dar esant gyvam palikėjui, kuris mirė (duomenys neskelbtini); 2) palikimo perėjimo valstybei, atstovaujamai Valstybinės mokesčių inspekcijos, liudijimas išduotas 2018 m. kovo 1 d.; 3) 2018 m. kovo 8 d. raštu Valstybinė mokesčių inspekcija informavo antstolį, kad palikėjo lėšoms banke taikomi apribojimai, bei prašė pateikti kreditoriaus reikalavimus; 4) 2018 m. balandžio 20 d. raštu Valstybinė mokesčių inspekcija pranešė antstoliui, kad valstybė, nevirydama jai perėjusio paveldėto turto vertės, proporcingai atsiskaitys su palikėjo kreditoriais. Nurodytos aplinkybės suponuoją išvadą, kad valstybei, priėmusiai palikimą, buvo žinoma, jog palikėjas turėjo skolų, kurių išieškojimas vykdomas priverstine tvarka, informacija apie išieškojimo apimtis buvo išviešinta AIS, kurios duomenų gavėju yra ir Valstybinė mokesčių inspekcija, nagrinėjamos bylos atveju paveldėjimo santykiuose atstovaujanti valstybei. Teisėjų kolegijos vertinimu, nustatytos aplinkybės sudaro pagrindą valstybei palikimo teisiniuose santykiuose atstovaujančios institucijos veiksmus (2018 m. balandžio 20 d. raštas) vertinti kaip pripažinimą, kad kreditoriaus reikalavimas gali būti įgyvendintas (CK 6.2 straipsnis). Toks vertinimas atitinka kasacinio teismo praktiką byloje, kurios aplinkybės labai panašios į nagrinėjamos bylos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-10-969/2019, 43 punktas).

44. *Nagrinėjamos bylos aplinkybių kontekste teisėjų kolegija konstatuoja, kad tais atvejais, kai informacija apie vykdomą priverstinį skolos išieškojimą iš palikėjo AIS sistemoje yra išviešinta tiek palikėjui gyvam esant, tiek po jo mirties, bet ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos, ir palikimas pagal įstatymą pereina valstybei, atstovaujamai institucijos, esančios AIS duomenų gavėja, yra pagrindas pripažinti, kad yra įvykdyti CK 5.63 straipsnio 1 dalies reikalavimai, reglamentuojantys kreditorių reikalavimų palikėjo įpėdiniais pareiškimo tvarką, todėl papildomi kreditoriaus veiksmai tokiais atvejais nereikalingi. Toks aiškinimas nepaneigia kasacinio teismo praktikos dėl valstybės statuso paveldėjimo procese, o tik šią praktiką plėtoja ir atitinka įstatymų leidėjo tikslus įtvirtinant valstybės paveldėjimo pagal įstatymą galimybę bei civilinių teisiųjų santykių stabilumo principą tuo aspektu, kad valstybės interesas perimti paveldėtą turtą yra lygiavertis kreditoriaus teisėtam lūkesčiui gauti savo reikalavimų, kurių pagrįstumas patvirtintas įsiteisėjusiu teismo sprendimu ir kurie vykdomi priverstine tvarka, patenkinimą.*

Dėl kitų kasacinio skundo argumentų

45. Suinteresuoto asmens teigimu, remiantis kasacinio teismo praktika (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-523/2014), nagrinėjamu atveju CK 5.63 straipsnio 1 dalyje nustatytas trijų mėnesių terminas turėtų būti skaičiuojamas ne nuo palikėjo mirties dienos (2017 m. liepos 29 d.), o nuo teisės priimti palikimą atsiradimo dienos. Palikėjo pirmos eilės įpėdiniai pagal įstatymą – vaikai bei antros eilės įpėdinė pagal įstatymą – motina palikimo nepriėmė nė vienu iš CK 5.50 straipsnio 2 dalyje nurodytų būdų, taip pat ir nepadavė notarui pareiškimo dėl palikimo atsisakymo (CK 5.55 straipsnis), todėl, antstolio nuomone, tik nė vienas įpėdinių nepriėmus palikimo, paveldimas turtas paveldėjimo teise perėjo valstybei.

46. Nurodyti antstolio argumentai teisiškai nepagrįsti. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad iš CK 5.63 straipsnio formuluotės matyti, jog įstatyme nustatyta palikėjo kreditorių teisė pareikšti reikalavimus per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos. Šios teisės normos negalima aiškinti taip, kad nurodytas terminas būtų skaičiuojamas kokia nors kitokia tvarka. Pagal CK 5.63 straipsnio 4 dalį teismui suteikta diskrecija pratęsti praleistą trijų mėnesių terminą palikėjo kreditorių reikalavimams pareikšti, bet ne pakeisti šio termino skaičiavimo pradžią, kuri aiškiai nustatyta įstatyme (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-190/2009).

47. Kasaciniame skunde nurodyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-523/2014 nagrinėjami bylai neaktuali, kadangi nurodytos bylos nagrinėjimo dalyką sudarė materialiosios teisės normų, reglamentuojančių termino palikimui priimti skaičiavimą (CK 5.50 straipsnio 4 dalis, galiojusi iki 2015 m. liepos 8 d.), aiškinimo ir taikymo klausimas. Pagal nuo 2015 m. liepos 8 d. galiojančią redakciją CK 5.50 straipsnio 4 dalis neteko galios, todėl visų eilų įpėdiniai, jeigu jie pageidauja paveldėti, privalo kreiptis į palikimo atsiradimo vietos notarą arba pradėti faktiškai valdyti paveldimą turtą per 3 mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos. Visi įpėdiniai, pretenduojantys į palikimą, nepriklausomai nuo paveldėjimo būdo (pagal įstatymą arba pagal testamentą), įpėdinių eilės ir kitų aplinkybių, pateikti pareiškimą dėl palikimo priėmimo arba pradėti faktiškai valdyti paveldimą turtą turi per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos, tačiau priėmusiais palikimą bus laikomi tik pirmosios eilės įpėdiniai arba įpėdiniai pagal testamentą.

48. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad miręs skolininkas S. Ž. 2018 m. balandžio 19 d. patvarkymu Nr. S18-12376 vykdomojoje byloje Nr. 0172/08/00098 ir 2018 m. balandžio 19 d. patvarkymu Nr. S18-12377 vykdomojoje byloje Nr. 0172/11/01233 galėjo būti pakeistas naująja skolininke Lietuvos Respublika, atstovaujama Valstybinės mokesčių inspekcijos. Todėl yra pagrindas skundžiamą apeliacinės instancijos teismo nutartį ir pirmosios instancijos teismo nutartį panaikinti ir priimti naują sprendimą pareiškėjos skundą dėl antstolio J. Petriko veiksmų atmesti.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

49. Nagrinėjamoje byloje patenkinus antstolio kasacinį skundą, jam priteistas iš pareiškėjos bylinėjimosi išlaidų atlyginimas (CPK 93 straipsnio 1, 3, 5 dalys). Kasaciniu skundu antstolis prašo priteisti iš pareiškėjos Valstybinės mokesčių inspekcijos 37,50 Eur žyminio mokesčio, sumokėto paduodant kasacinį skundą, ir 150 Eur išlaidų advokato pagalbai kasaciniame teisme apmokėti atlyginimo.

50. Remiantis CPK 80 straipsnio 2, 4 dalimis nagrinėjamoje byloje žyminis mokestis nemokamas, todėl antstoliui gražintinas sumokėtas 37,50 Eur žyminis mokestis (CPK 87 straipsnio 1 dalies 1 punktą, 340 straipsnio 5 dalis). Antstolio prašoma priteisti išlaidų advokato pagalbai atlyginimo suma neviršija Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. 1R-85 ir Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio 7, 8.12 punktuose nustatyto dydžio, todėl prašymas tenkintinas ir antstoliui iš pareiškėjos priteistas 150 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimas (CPK 93 straipsnio 1 dalis, 98 straipsnis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos *civilinio proceso kodekso* 359 straipsnio 1 dalies 4 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. lapkričio 29 d. nutartį ir Klaipėdos apylinkės teismo 2018 m. birželio 12 d. nutartį panaikinti ir priimti naują sprendimą.

Pareiškėjos Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos skundą dėl antstolio Jono Petriko veiksmų atmesti.

Priteisti iš Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (j. a. k. 188659752) antstoliui Jonui Petrikui (a. k. (duomenys neskelbtini) 150 (vieną šimtą penkiasdešimt) Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Gražinti advokato J. Petriko kontorai (j. reg. Nr. 35706240427) 37,50 Eur (trisdešimt septynis Eur 50 ct) žyminio mokesčio, sumokėto 2019 m. vasario 26 d. AB „Luminor bank“ už antstolį Joną Petriką.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Gražina Davidonienė

Sigita Rudėnaitė

Donatas Šernas

Paminėta tekste:	Suskleisti
Bylos:	
26/07 Dėl teismų precedentų ir teismo nutarties kreiptis į Konstitucinį Teismą ar administracinį teismą apskundimo	
3K-3-186/2009 Dėl įpareigojimo sudaryti elektros energijos pirkimo-pardavimo sutartį.	
3K-7-162/2009 Dėl antstolės veiksmų.	
3K-7-190/2009 Dėl žalos priteisimo	
3K-3-533/2011 Dėl prašymo pakeisti skolininką vykdymo procese	
3K-3-540/2011 Dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese	
3K-3-523/2012 Dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese	
3K-3-91/2013 Dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese	
3K-7-32/2013 Dėl žalos atlyginimo	
3K-3-123/2014 Dėl skolos priteisimo	
3K-7-18/2014 Dėl skolos už šilumos energiją priteisimo	
3K-3-523/2014 Dėl notarės atsisakymo atlikti notarinį veiksma	
3K-3-196-969/2016 Dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese	
e3K-3-12-378/2018 Dėl skolos ir palūkanų priteisimo	
3K-3-92-219/2018 Dėl skolininko pakeitimo vykdymo procese	
3K-3-464-219/2018 Dėl antstolio veiksmų	
3K-3-10-969/2019 Dėl CK 5.63 str. 1 d., reglamentuojančios palikėjo kreditorių reikalavimų pareiškimo terminą, aiškinimo ir taikymo	
Teisės aktai:	
Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Šeštoji knyga. Prievolių teisė	
6.2 str. Prievolių atsiradimo pagrindai	

6.756 str. Pavedimo sutarties samprata Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Ketvirtoji knyga. Daiktinė teisė
4.261 str. Teisė naudotis viešo registro duomenimis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Antroji knyga. Asmenys
2.132 str. Sandorių sudarymas per atstovus 2.137 str. Įgaliojimas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Penktoji knyga. Paveldėjimo teisė
5.3 str. Palikimo atsiradimas 5.11 str. Įpėdinių pagal įstatymą eilės 5.50 str. Palikimo priėmimas 5.55 str. Kreipimasis į teismą dėl palikimo administravimo 5.62 str. Palikimo perėjimas valstybei 5.63 str. Kreditorių reikalavimų pareiškimo ir tenkinimo tvarka Lietuvos Respublikos Konstitucija
Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
80 str. Žyminio mokesčio dydis 87 str. Žyminio mokesčio grąžinimas 93 str. Bylinėjimosi išlaidų paskirstymas 98 str. Išlaidų advokato ar advokato padėjėjo pagalbai apmokėti atlyginimas 340 str. Įsiteisėjusių teismo sprendimų ir nutarčių peržiūrėjimas kasacine tvarka 576 str. Pareiškimo padavimas 578 str. Teismo nutartis 624-1 str. Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimo vykdymo procese ypatumai 749 str. Išieškojimo iš skolininko turtinių teisių tvarka Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo“
359 str. Atstovavimas 362 str. Bylos nagrinėjimas kasacinės instancijos teismo posėdyje Dėl Prekių pardavimo aukcione dokumento įforminimo taisyklių patvirtinimo
Dėl Bešeimininkio, konfiskuoto, valstybės paveldėto, valstybei perduoto turto, daiktinių įrodymų, lobių ir radinių perdavimo, apskaitymo, saugojimo, realizavimo, grąžinimo ir pripažinimo atliekomis taisyklių patvirtinimo
Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas
Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymas
2 str. Pagrindinės šio įstatymo sąvokos 3 str. Valstybės informacinių išteklių rūšys 15 str. Registrų sistema ir bendrieji registrų sąveikos principai 16 str. Pagrindiniai registrai